

Notes sobre el poblament a les Pitiüses: el cas de l'Illa d'Eivissa

Josep-Antoni PRATS i SERRA

Entenem per poblament la forma en què es distribueixen els efectius humans en un territori, com a resultat de l'acció d'habitar-lo i colonitzar-lo. Es dona lloc, així, a un paisatge humanitzat que pot ser de dos tipus: urbà, concentrat, a les ciutats; o rural, concentrat o dispers, al camp.

Tradicionalment, el poblament urbà a Eivissa ha estat representat per una sola ciutat, la Vila d'Eivissa, que avui encara polaritza el poblament concentrat i bona part de les funcions terciàries tradicionals, mentre que els altres nuclis que han pogut aparèixer els últims anys s'han desenvolupat a remolc del turisme.

Per altra banda, el tipus de poblament rural tradicional ha estat el dispers, sembla que tot al llarg de la història, lligat a diversos factors, com ara l'orografia, la resolució individual del problema de l'aigua, la defensa, les formes de tinença de la terra... Només en casos molt aïllats, ens trobem amb velles agrupacions de dues o tres cases pageses o, excepcionalment, en el cas de Balàfia, amb un grup de set cases, amb dues torres de defensa dels segles XV i XVI (o potser anteriors), molt a prop del poble de Sant Llorenç.

L'expansió del poblament de la Vila d'Eivissa

La Vila d'Eivissa està situada a la costa sud-est de l'illa, sobre un petit massís calcari (el puig de Vila, 81 m) que tanca una badia de costa en formació, on desguassen diversos torrents, el més important dels quals és sa Llavanera, que amb els seus sediments ha anat modificant la línia costanera, al temps que apareixia un sector d'aiguamolls. Com moltes altres de la Mediterrània, la ciutat ha estat històricament lligada al seu port.

Gairebé podem assegurar que al punt originari de la ciutat hi ha hagut una ocupació humana ininterrompuda des de fa 2.700 anys, cosa que la fa el més antic dels nuclis urbans de les illes Balears. El seu origen es remunta a la fundació púnica del segle VII aC, segurament per raons estratègiques i de competència comercial. Tingué un pròsper desenvolupament durant tota l'etapa púnico-cartaginesa i, en arribar la romanització, aquesta fou lenta i no suposà una ruptura de la vida urbana. Només la crisi general que afectà l'Imperi, el segle III, aconseguí de fer minvar l'activitat econòmica de la ciutat.

L'any 902, l'Islam la convertí en la *madina Yabisa* i portà de nou prosperitat econòmica i increment demogràfic. La ciutat adoptà, en aquesta època, l'estructura que mantingué tot al llarg de l'edat mitjana i fins el segle XVI: una triple muralla, amb una part més alta (Vila Superior), on se situaven els edificis més importants, amb funcions militars, religioses i residencials de la jerarquia, i dos ravals (Vila Mitjana i Vila d'Avall), on vivia el poble ras. Cada recinte murat tenia sortida independentment per l'est i l'oest i comunicació amb l'immediat.

La conquesta catalana de 1235 no suposà cap modificació fonamental del traçat urbà, però sí una reconversió d'usos dels edificis públics. Més endavant, s'anà fent una remodelació urbana, afavorida per la progressiva pèrdua de població i el deteriorament de les velles construccions islàmiques. És llavors quan es delimità l'espai de l'actual plaça de la Catedral, que fou el centre oficial fins el segle XIX.

Al segle XVI, ja hi havia notícia de tres burgs o ravals fora de la vila murada: el de Santa Llúcia, al NE de la Vila, el de la Marina, vora l'embarcador, i el dels Socors, posteriorment desaparegut, segurament situat a ponent de la muralla.

A la segona meitat del segle XVI, se substituï la triple muralla medieval per un sistema defensiu més modern, caracteritzat per una estructura de set baluards, que tancà definitivament el conjunt anomenat actualment Dalt Vila. L'espai intramurs s'amplià, incloent-hi el puig de Santa Llúcia, cosa que permeté un creixement dins de la muralla, entre el petit raval d'aquest puig i la ciutat primitiva, que es consolidà durant el segle XVII i XVIII, amb el nom de Vila Nova.

Paral·lelament, durant l'edat moderna, el nucli d'artesans i homes de la mar de la Marina continuà incrementant els seus efectius i la seva importància. Quedava protegit a l'est per la Torre de Mar i a l'oest per un mur anomenat l'Estacada (a l'actual carrer de Guillem de Montgrí). Aquest nucli acabaria convertint-se, el segle XIX, en el centre econòmic de la ciutat.

A causa del poc espai lliure a l'interior de la Marina, al peu del baluard de Santa Llúcia, va créixer un petit barri modest, poblat majoritàriament per pescadors, que s'anomenà Sa Penya.

La vitalitat de la ciutat fou reconeguda quan, el 1782, Carles III li atorgà el títol de ciutat, previ a la instauració del bisbat (1785).

A mitjan segle XIX, el creixement de la població exigí la construcció del Poble Nou, a la banda de fora de l'Estacada, cosa que obligà a construir-ne una de nova (a l'actual carrer del Comte de Rosselló). Aquesta ampliació de la Marina fou la primera àrea que es construí amb planta ortogonal. Cap a finals de segle XIX i inicis del XX, es permeté

el lliure accés entre la Marina i Dalt Vila, van caure les estacades que dividien la ciutat i el camp, i es feren les primeres edificacions externes, algunes com a símbol del progrés de la nova classe burgesa dirigent (el teatre Pereira s'inaugurà l'any 1899).

El 1912, s'acabà el port modern i s'aprovà el primer Pla de l'Eixample de la ciutat, que es construí ortogonalment a banda i banda del passeig de Baladres, que des de 1907 rebia el nom oficial de Vara de Rey, quan s'hi col·locà el monument a aquest militar. Aquest seria el límit del nucli urbà fins la meitat del segle XX.

A partir dels anys cinquanta i seixanta, el turisme s'ha convertit en l'eix vertebrador del desenvolupament de l'illa. L'espai urbà s'ha multiplicat a partir de la forta demanda de sòl urbanitzable. S'han format eixamples residencials, primer al llarg de les carreteres més importants que comuniquen la ciutat (ses Salines, Sant Antoni i Santa Eulàlia/Sant Joan), i després en totes direccions, estenent-se pel Pla de Vila i enllaçant amb els nuclis turístics de la costa. La disposició dels carrers al nucli urbà segueix el pla ortogonal.

El 1972, es féu el primer Pla General d'Ordenació urbana, que permeté una forta densificació urbana sense dotació d'equipaments i que provocà efectes molt negatius per a l'estructura urbana i el funcionament de la ciutat (construcció vertical massiva i incontrolada, manca d'espais lliures, baixa qualitat dels habitatges, etc.). La revisió de l'any 1987 no hi ha aportat solucions gaire eficaces.

Simultàniament al creixement de la ciutat moderna, la part emmurallada va veure reduït progressivament el seu paper. Primer, es mantingué com a residència dels «senyors» (l'oligarquia), però, quan aquests també l'abandonaren, el procés de degradació esdevingué cada vegada més fort. Avui, el clos murallat és ocupat bàsicament per població marginal immigrant, mentre que molts edificis es mantenen només per mor de ser usats per a activitats terciàries.

Actualment, estan en fase d'elaboració i primeres actuacions els Plans Especials de Protecció i Reforma Interior (PEPRIS) de Dalt Vila i sa Penya/la Marina, l'impacte dels quals està encara per constatar.

Els últims decennis, el procés urbanitzador ha ultrapassat els límits del nucli urbà pròpiament dit i ha provocat l'aparició de diversos barris satèl·lits, que ja han ocasionat la densificació de tota l'àrea del Pla de Vila i, fins i tot, del Pla de ses Salines, ultrapassant els límits del reduït terme municipal d'Eivissa, que ja està pràcticament tot urbanitzat, a excepció del puig d'en Palau, al NW.

A tots aquests barris, s'hi sol combinar la funció residencial, bé amb la industrial o bé amb la turística. De tota manera, segons quina d'aquestes funcions sigui la que predomina, podríem dividir-los en:

- Barris residencials: Cas Serres, Ca n'Escadell, Can Misses o l'àrea del Port Esportiu (complex *Ibiza Nueva* i altres). Aquests barris presenten diverses tipologies, des de l'estructura de la majoria dels habitatges unifamiliars amb jardí de Ca n'Escadell, fins als blocs d'edificis de major qualitat de Can Misses o el Port Esportiu, passant pels blocs de pisos de molt baixa qualitat i els habitatges de promoció social de Cas Serres.

- Barris preferentment turístics (tot i que el component de població resident fixa és cada vegada més important), que s'estenen al llarg de la costa, a banda i banda de la ciutat: cap al sud, la platja de Figueretes, es Viver i Platja d'en Bossa, cap al nord, Illa Plana i Talamanca.

- Barris industrials: concentren bona part de les poques activitats industrials de l'illa i activitats del sector terciari que necessiten amplis espais (grans superfícies comercials, arts gràfiques, automoció...). Hi podem incloure Can Bofí, l'àrea al voltant de la central tèrmica de GESA i l'àrea de la carretera de Santa Eulàlia/Sant Joan.

Fora del terme municipal d'Eivissa, tres pobles han experimentat també un gran creixement, a causa, en bona mesura, de la seva proximitat a la capital insular:

- Al terme municipal de Sant Josep, al poble de Sant Jordi s'ha densificat molt, però sobretot les àrees més properes a la Vila d'Eivissa; uns barris, per la seva activitat turística (Platja d'en Bossa), i altres, per ser àrees residencials, generalment amb habitatges unifamiliars (Can Fita, sa Carroca o el propi nucli).

- Al terme municipal de Santa Eulàlia del Riu, els pobles del Pla de Vila, Jesús i Puig d'en Valla, han unit un gran creixement d'ambdós nuclis centrals, fins i tot en forma de grans blocs d'habitatges, amb una gran densificació d'àrees properes (vessants dels puigs a l'est de Jesús, puig de na Ribes...). Inclús, hi trobem àrees d'important activitat industrial (Can Negre).

Tots ells pateixen les conseqüències d'un creixement massa ràpid i sovint descontrolat, que no ha anat acompanyat de les necessàries dotacions d'infraestructures i serveis públics en general.

xifres de població de la Vila d'Eivisa

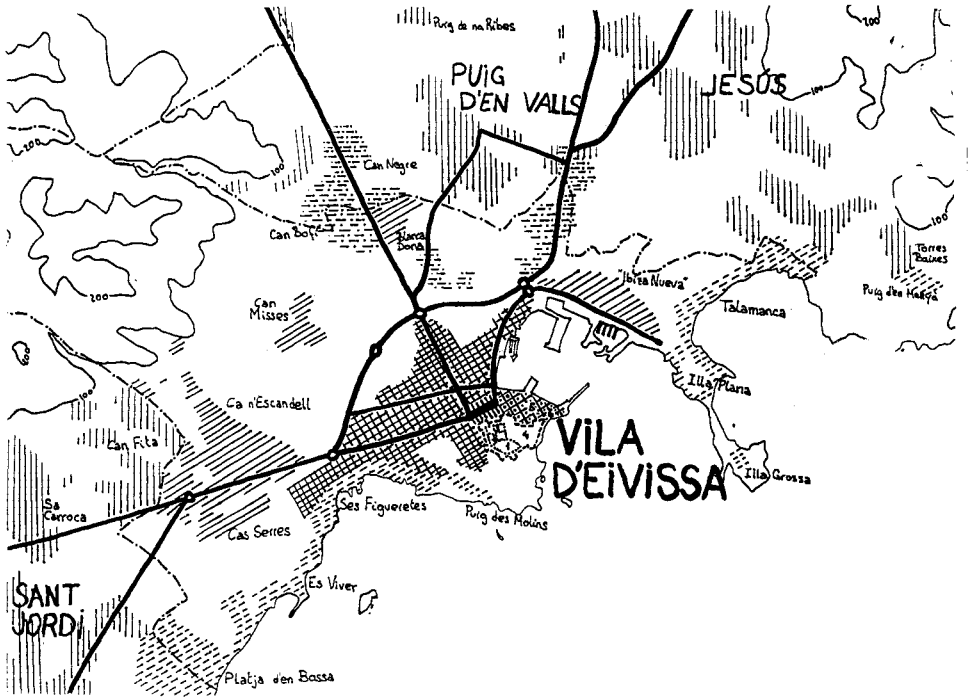
data	habitants	data	habitants
època púnica	5.000 ?	1950	12.683
edat mitjana	1.000-2.000 ?	1960	11.259
1790	3.096	1970	16.943
1840	4.920	1975	20.532
1900	6.327	1981	25.489
1920	6.168	1986	27.384
1940	9.644	1991	27.886

Bibliografia

- CIRÉS i COSTA, J.C. (1986): *1790-1920 Demografia i comerç a Eivissa i Formentera*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa.
- COSTA RAMON, A. (1985): *La triple murada de l'Eivissa àrab*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa.

- PICORNELL, C. i SEGUÍ, J.M. (1989): *Geografía Humana de las Islas Baleares*. Oikos-Tau. Vilassar de Mar.
- PRATS, E., RAMON F. i VALLÈS, R. (1979-1980): *Geografía de les Illes Pitiüses. La població*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa.
- VALLÈS, R. (1991): *Eivissa, assaig sobre la ciutat d'una illa mediterrània*, a «Eivissa» núm. 19-20. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa.

L'expansió del poblament de la Vila d'Eivissa

	Ciutat emmurallada medieval		Nous barris residencials perifèrics
1	Vila superior		Àrees mixtes turistico-residencials
2	Vila mitjana		Àrees densificades exteriors al T.M. d'Eivissa
3	Vila d'avall		Àrees preferentment industrials i de serveis.
	Muralles segle XVI (Dalt Vila)		Eixos bàsics de comunicació vial
4	Puig de Santa Llúcia		Límits de Terme Municipal
	Creixement extramurs entre els ss. XV i XIX		Corbes de nivell (0,100,200 metres)
5	La Marina		
6	Sa Penya		
	Pla d'eixample del 1912 (Vara de Rey)		
	Creixement del centre urbà a partir dels anys '50s.		

Escala 1:25.000